

<http://dx.doi.org/10.16926/gea.2024.02.01.09>

dr hab. Ksenia KAKAREKO, prof. UW

<https://orcid.org/0000-0003-3707-4479>

Uniwersytet Warszawski

e-mail: k.kakareko@uw.edu.pl

Mowa nienawiści w optyce Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

Streszczenie

Pojęcie mowy nienawiści wielokrotnie analizowane w orzecznictwie ETPCz nie zostało nigdy ściśle zdefiniowane. Stało się ono w praktyce Trybunału kategorią wypowiedzi, służącą do analizy i oceny czy doszło do naruszenia standardu chroniącego wolność wypowiedzi. Wypowiedzi kwalifikowane jako mowa nienawiści częściej mają charakter opinii niż stwierdzeń, co zmuszało ETPCz wielokrotnie do sprawdzania czy istniały dostateczne podstawy faktyczne takiej wypowiedzi, czy też były one przejawem osobistej niechęci lub formułowane je z zamiarem obrażenia adwersarzy. Jako mowę nienawiści kwalifikowane różne określenia i zróżnicowane wypowiedzi. W treści tych judykatów, rozważając zakres wolności wyrażania opinii, starano się odnieść do granic tej wolności. Generalnie stwierdzano, że wypowiedzi mające na celu głoszenie, wzniesienie lub uzasadnianie nienawiści nie mogą korzystać z ochrony na podstawie art. 10 EKPCz.

Słowa kluczowe: mowa nienawiści, Europejski Trybunał Praw Człowieka, wolność wypowiedzi, prawa człowieka.

Wprowadzenie

Mowa nienawiści, a może mowa ekstremalna, obecna jest w coraz większym stopniu w debacie publicznej¹. W dyskursie politycznym ścierają się obecnie dwie płaszczyzny, odnoszące się do potrzeby penalizacji mowy nienawiści. Pierwsza z nich zdominowana jest przez poglądy osób stojących na stanowisku, że używanie mowy nienawiści chronione jest przed „dogmat” wolności wypowiedzi, co uniemożliwia karanie za treść wypowiedzi nawet w sytuacji, gdy jest

---

¹ S. Kowalski, M. Tulli, *Zamiast procesu. Raport o mowie nienawiści*, Warszawa 2003, s. 21–22.

ona nasycona mową nienawiści. Zwolennicy przeciwnej koncepcji wskazują, że wypowiedzi nacechowane mową nienawiści, godząc w godność człowieka i inne wartości, nie mogą być chronione i winny spotykać się z potępieniem, a głoszący je – z odpowiednią represją karną².

Mowę nienawiści powinno hamować prawo, będące pozornie neutralnym, jednak za treścią każdego z jego przepisów kryje się czyjeś życiowe doświadczenie bądź interes³, gdyż prawo reprezentuje określone interesy osób i grup je tworzących⁴. Liczne dokumenty Rady Europy i innych systemów powszechnego i regionalnego prawa międzynarodowego, których treści nie sposób w tym miejscu omawiać⁵, stały się podstawą normatywną zwalczania tego zjawiska. Poniższe rozważania zmierzały do ustalenia przesłanek jakimi kierował się Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej: ETPCz), kwalifikując wypowiedzi jako mowę nienawiści.

1. Wolność wyrażania opinii

Problemu mowy nienawiści dotyczą liczne orzeczenia ETPCz. W ich treści, rozważając zakres wolności wyrażania opinii, jako jeden z zasadniczych fundamentów społeczeństwa demokratycznego, odnoszono się do zagadnienia granic tej wolności. Przy tej okazji wskazywano niekiedy na kwestie mowy nienawiści. Wypada jednak zauważyć, że zwrócenie uwagi na ten element nastąpiło dość późno, bo dopiero w wyroku z dnia 4 grudnia 2003 r. *Gündüz v. Turcji*⁶. Wbrew

² F. Ciepły, *Penalizacja mowy nienawiści, kontekst polityczny i normatywny*, [w:] G. Blicharz, M. Delijewski (red.), *Wolność słowa. Współczesne wyznana w perspektywie prawnoporównawczej*, Warszawa 2019, s. 391–400; R. Bartosze, *O wolności wypowiedzi*, [w:] M. Magowska (red.), *Media, władza, prawa*, Kraków 2005, s. 35; M. Płatek, *Mowa nienawiści – przesłanki depenalizacji*, [w:] A. Bodnar, A. Gliszczyńska-Grabias, R. Wieruszewski, M. Wyrzykowski (red.), *Mowa nienawiści a wolność słowa. Aspekty prawne i społeczne*, Warszawa 2010, s. 55–92; K. Gorazdowski, *Próba oceny karnoprawnych regulacji zwalczania mowy nienawiści w Polsce*, „Studia Administracji i Bezpieczeństwa” 2019, nr 6, s. 94–101.

³ C. MacKinnon, *Difference and Dominance: On Sex Discrimination*, [w:] *Feminism Unmodified, Discourses on Life and Law*, Cambridge Mass 1987, s. 40 i n.; P. Bourdieu, *Rozum praktyczny. O teorii działania*, Kraków 2009, s. 14–15.

⁴ M. Płatek, *Mowa nienawiści Przesłanki depenalizacji*, [w:] R. Wieruszewski, M. Wyrzykowski, A. Bodnar, A. Gliszczyńska-Grabias, *Mowa nienawiści a wolność słowa. Aspekty prawne i społeczne*, Warszawa 2010, s. 66–92.

⁵ Zob. J. Sobczak, K. Kakareko, *Przeciwdziałanie mowie nienawiści w międzynarodowych aktach normatywnych*, [w:] J. Taczowska-Olszewska (red.), *Prawna kwalifikacja mowy nienawiści. Krajowe i europejskie uwarunkowania nadużycia wolności wypowiedzi*, Warszawa 2024, s. 48 i n.

⁶ Wyrok ETPCz z dnia 4 grudnia 2003 r. w sprawie *Gündüz v. Turkey*, skarga nr 35071/97, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61522> [dostęp: 20.03.2023]. W tekście orzeczenia w §41, powołując się na sprawę *Jersild v. Danii* (wyrok z dnia 23 września 1994 r., skarga nr 15890/89, Seria A nr 298, s. 25, § 35), stwierdzono, że „nie może być wątpliwości, że konkretne

tekstowi orzeczenia, w przywołanym w nim judykacie *Jersild v. Danii* nie użyto określenia „mowa nienawiści”. Prawdopodobnie to właśnie sprawa *Gündüz v. Turcji* jest pierwszą z tych, w których odwołano się do tego pojęcia. Wypada także zauważyć, że w wielu judykatach ETPCz nie posługiwał się terminem „mowa nienawiści”, mimo że materiał dowodowy sprawy wskazywał, że sprawa dotyczyła właśnie tego zjawiska. Dokonując wykładni „mowy nienawiści”, ETPCz rozważał treść art. 10 i 17 EKPCz.

Generalnie, sprawy dotyczące kwestii „mowy nienawiści”, odnosiły się do antynomii zaistniałej między nią a wolnością wypowiedzi. ETPCz kwestie te rozważał w związku z nienawiścią na tle etnicznym, w kontekście podżegania do przemocy i wspierania działalności terrorystycznej, sytuacji negocjanizmu i rewizjonizmu, a także rasowym i religijnym. Rozważano także przy tej okazji problem zagrożeń dla porządku demokratycznego, ograniczeń w zakresie ochrony przewidzianej w art. 10 EKPCz oraz problem usprawiedliwiania przemocy i podżegania do wrogości, rozprowadzania ulotek, zawierających treści homofobiczne, wspierania terroryzmu i zbrodni wojennych, niszczenia tożsamości narodowej, ekstremizmu, nawoływania do nietolerancji religijnej, zniewag urzędników państwowych. Część wspomnianych spraw dotyczyła mowy nienawiści w przekazie internetowym⁷. Należy zauważyć, że ETPCz w miarę rozpoznawania spraw stopniowo dopracowywał się jednolitej koncepcji „mowy nienawiści”. Jej ostateczny kształt został zaprezentowany z sprawie *Lilliendahl v. Islandia*⁸. W treści tego judykatu zauważono, że „mowa nienawiści” jest pojęciem, ukształtowanym orzecznictwie Trybunału. Stwierdzenie to nie do końca jest słuszne zważywszy, że do tym terminem posługiwały się przedstawione wyżej dokumenty Rady Europy. Stwierdzono, że w orzecznictwie Trybunału pojęcie to obejmuje dwie kategorie. Pierwsza z nich obejmuje najpoważniejsze formy mowy nienawiści, które Trybunał uznał za wchodzące w zakres art. 17 EKPCz, a tym samym w całości wyłączone spod ochrony art. 10 EKPCz. Do drugiej kategorii zaliczono „mniej ciężkie” formy mowy nienawiści, których Trybunał nie uznawał jako nieobjętych całkowicie ochroną art. 10 EKPCz, przyjmując, że państwa członkowskie mogą istniejącą ochronę ograniczać. Wskazywano przy tym, że to podejście może być stosowane w przypadku, gdy wypowiedzi, mimo że stanowią mowę nienawiści „nie są w stanie zniweczyć fundamentalnych wartości Konwencji”. Do

---

wyrażenia stanowiące mowę nienawiści, które mogą być obraźliwe dla konkretnych osób lub grup, nie są chronione przez art. 10 Konwencji”. W oryg. ang. „Furthermore, as the Court noted in *Jersild v. Denmark* (judgment of 23 September 1994, Series A no. 298, p. 25, § 35), there can be no doubt that concrete expressions constituting hate speech, which may be insulting to particular individuals or groups, are not protected by Article 10 of the Convention”.

⁷ Niektóre z nich zostały przedstawione w zestawieniu Ministerstwa Sprawiedliwości *Mowa nienawiści*, „Press Unit”, czerwiec 2018 r., http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_POL.pdf [dostęp: 13.11.2024].

⁸ Wyrok ETPCz z dnia 12 maja 2020 r. w sprawie *Carl Jóhann Lilliendahl v. Islandia*, Izba (Sekcja II), skarga nr 29297/18, <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-203199> [dostęp: 13.11.2024].

tej drugiej kategorii Trybunał zaliczał nie tylko wypowiedzi, które jednoznacznie nawołują do przemocy lub innych czynów karalnych, lecz także takie w których uznawał, że ataki na osoby dokonywane przez obrażanie, usiłowanie wyszydzenia lub zniesławienia konkretnej grupy ludności mogą wystarczać do zezwolenia organem władzy na wspieranie walki z uprzedzonymi w kontekście dozwolonych ograniczeń wolności wyrażania opinii. W sprawach dotyczących wypowiedzi, które nie nawoływały do przemocy lub innych czynów karalnych, Trybunał przyjmował istnienie „mowy nienawiści”, opierając się na ocenie treści wypowiedzi oraz sposobu jej prezentowania.

2. Mowa nienawiści w internecie

Zauważano w orzecznictwie, że internetowe portale informacyjne, które w celach komercyjnych i zawodowych dostarczają platformę do generowania przez użytkowników komentarzy, przyjmują „obowiązki i odpowiedzialność” związane z wolnością wyrażania opinii zgodnie z art. 10 ust. 2 EKPCz w przypadku, gdy użytkownicy rozpowszechniają wypowiedzi szerzące nienawiść lub komentarze bezpośrednio podżegające do stosowania przemocy⁹.

W licznych orzeczeniach ETPCz podjął próbę dość kazuistycznego rozważania czy określone wypowiedzi nosiły znamiona mowy nienawiści. W znaczącej części z nich stwierdzał jedynie, że jakieś osoby w swoich wypowiedziach posługiwały mową nienawiści, nie zawsze określając bliżej treści tych wypowiedzi¹⁰. Niektóre z tych orzeczeń dotyczyły wypowiedzi w internecie, z czym łączono odpowiedzialność portalu za zniesławiające komentarze czytelników¹¹. ETPCz przy tej

⁹ *Mowa nienawiści* „Press Unit”, czerwiec 2018 r., s. 1

¹⁰ Zob. Wyrok ETPCz z dnia 17 maja 2022 r. w sprawie *Armine Oganezova v. Armenia*, skarga nr 71367/12 i 72961/12, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-217250> [dostęp: 13.11.2024]. W sprawie tej ETPCz uznał, że skarżąca *Armine Oganezova* nękana była agresywnymi wypowiedziami w mediach społecznościowych, w których nawoływano, aby ją „spalić”, „posadzić na krześle elektrycznym” lub „wrzucić do podpalonego lokalu klubowego”, który prowadziła. Wyrok ETPCz z dnia 17 stycznia 2017 r. w sprawie *Alfréd Király i Norbert Dömötör v. Węgrom*, skarga nr 10851/13, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-170391> [dostęp: 13.11.2024]. ETPCz Stwierdził, że używane pod adresem skarżących, będących przedstawicielami mniejszości romskiej na Węgrzech, wypowiedzi wzywające do „odwetu” oraz „wymiecienia śmieci z kraju” miały charakter nienawistny. Wbrew sądom węgierskim, Trybunał doszedł do przekonania, że były one podżeganie do nienawiści.

¹¹ Wyrok ETPCz z dnia 16 czerwca 2015 r. w sprawie *Delfi AS v. Estonii*, skarga nr 64569/09, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155105> [dostęp: 13.11.2024]. Przedmiotem postępowania była kwestia dotycząca usuwania komentarzy, będących odpowiedziami na artykuł opublikowany na internetowym portalu informacyjnym skarżącej spółki. Spółka usunęła te komentarze, stwierdzając, że były one naruszające i sprzeczne z prawem. ETPCz dodatkowo stwierdził, że większość tych komentarzy sprowadzała się do mowy nienawiści lub podżeganie do przemocy. Zasadniczym przedmiotem sporu była jednak inna kwestia, a mianowicie to czy pocią-

okazji zwrócił uwagę na fakt, że wprawdzie korzystanie z Internetu niesie za sobą niewątpliwie korzyści, to wiążą się z tym poważne zagrożenia, a mianowicie możliwość szerzenia nienawiści i przemocy na całym świecie w ciągu zaledwie kilku sekund przy możliwości pozostawienia dostępu on-line do takich treści. Odnosząc się do komentarzy w innej z rozpoznawanych spraw, Trybunał stwierdził, że obraźliwy komentarz nie zawsze stanowi mowę nienawiści lub podżeganie do przemocy¹². Jeżeli komentarze do tekstów w portalach internetowych umieszczone przez anonimowych internautów nie mają charakter umowy i nienawiści ani podżegania do przemocy, to nie pociągają za sobą odpowiedzialności. Przypomniano przy tym, że zastosowanie art. 8 EKPCz jest możliwe, kiedy atak na honor i dobre imię jakiejś osoby osiąga pewien stopień powagi¹³. W orzecznictwie Trybunału wskazano także, że reportaż, w którym stosuje się „inwazyjne i naruszające życie prywatne techniki jak filmowanie ukrytą kamerą” nie jest przejawem mowy nienawiści, jeśli nie podżega do nienawiści lub przemocy¹⁴.

Europejski Trybunał Człowieka stwierdził, że internetowy serwis informacyjny ponosi odpowiedzialność za nienawistne, obraźliwe i nawołujące do przemocy komentarze internautów, umieszczone pod artykułem opublikowanym w serwisie prowadzonym przez takowy portal. W treści uzasadnienia wyroku Wielkiej Izby z 16 czerwca 2015 r. dokonano szczegółowej analizy okoliczności, które należy brać pod uwagę przy ocenie charakteru określonej wypowiedzi. Wskazano, że należy mieć na uwadze nie tylko dosłowną treść, ale także jej węższy i szerszy kontekst, osadzenie w rzeczywistości społecznej oraz formę wypowiedzi np. używanie wulgaryzmów, a także środki podejmowane przez podmioty

---

gnięcie do odpowiedzialności spółki opierało się na istotnych i wystarczających powodach. Zdaniem ETPCz, taka decyzja nie stanowiła nieproporcjonalnego ograniczenia prawa spółki do wolności wypowiedzi. Podobne stan faktyczny był przedmiotem rozważań ETPCz w sprawie *Standard Verlagsgesellschaft mbH v. Austrii*, skarga nr 39378/15, 7 grudnia 2021 r., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-213914> [dostęp: 13.11.2024]. W sprawie tej jednak stwierdzono, że sporne komentarze były częścią debaty politycznej. Przy czym sądy krajowe nie dokonały zrównoważenia interesów stron w postępowaniu i w efekcie uznał, że zaskarżona ingerencja nie była faktycznie niezbędne w demokratycznym społeczeństwie w rozumieniu art. 10, ust. 2 EKPCz, a więc doszło do naruszenia tego przepisu.

¹² Decyzja ETPCz z dnia 7 lutego 2017 r. w sprawie *Rolf Anders Daniel Pihl v. Szwecji*, skarga nr 74742/14, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172145> [dostęp: 13.11.2024]. Identyczne stanowisko zajęł ETPCz w wyroku z dnia 2 lutego 2016 r. w sprawie *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete i Index.hu Zrt v. Węgrom*, skarga nr 22947/13, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-160314> [dostęp: 13.11.2024].

¹³ Wyrok ETPCz z dnia 19 marca 2019 r. w sprawie *Mona Høiness v. Norwegii*, skarga nr 43624/14, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-191740> [dostęp: 13.11.2024]. Identyczne stanowisko zajęł ETPCz w sprawie dotyczącej naruszenia dobrego imienia adwokata w poście internetowym. Decyzja ETPCz z dnia 24 listopada 2015 r. w sprawie *Włodzimierz Kucharczyk v. Polsce*, skarga nr 72966/13, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159572> [dostęp: 13.11.2024].

¹⁴ Wyrok ETPCz z dnia 13 stycznia 2006 r. w sprawie *Dion Ross Bremner v. Turcji*, skarga nr 37428/06, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158077> [dostęp: 13.11.2024].

uprawnione do reakcji na wypowiedź. Trybunał stwierdził, że nie są objęte ochroną przewidziane w treści art. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, takie wypowiedzi, które godzą wartości chronione konwencją i zmierzają do zniweczenia innych praw i wolności¹⁵. Zdaniem Trybunału obowiązek dużych portali informacyjnych w postaci podejmowania skutecznych środków w celu ograniczenia rozpowszechniania mowy nienawiści i mowy podżegającej do przemocy, nie może być w żaden sposób zrównany z „prywatną cenzurą”¹⁶.

3. Płaszczyzna edukacyjna

W wyroku *Erbakan przeciwko Turcji* wskazał, że „może być uznane za konieczne, w niektórych społeczeństwach demokratycznych by karać lub nawet zapobiegać wszelkim formom wypowiedzi, które upowszechniają, podżegają, promują lub usprawiedliwiają nienawiść na tolerancji”¹⁷. Niemniej, doszedł do przekonania, że doszło do naruszenia cześć art. 10 EKPCz w wyniku uznania wystąpienia publicznego za podżeganie do nienawiści i nietolerancji religijnej, chociaż zdaniem ETPCz wypowiedzi przekazywały wizję społeczeństwa opartego wyłącznie na wartościach religijnych, co wydawało się trudne do pogodzenia z charakterystycznym dla współczesnych społeczeństw pluralizmem. Charakter wypowiedzi – zdaniem Trybunału – nie uzasadniał ścigania skarżącego, gdyż korzystał on jedynie z prawa do wyrażania opinii, a wypowiedź jego nie miała charakteru „mowy nienawiści”.

W sprawie *Vejdeland i inni przeciwko Szwecji*, zakończonej wyrokiem z 9 lutego 2012 r. rozpoznając sprawę związaną z rozpowszechnieniem na terenie jednej ze szkół średnich ulotki, piętnującej rzekomo rozwiązy tryb życia osób homoseksualnych, Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdził, że mimo, iż propagowane ulotki nie nawoływały bezpośrednio do zachowań motywowanych nienawiścią, to zawarto w nich wyrażenia pełne uprzedzeń, a udostępniono je młodym ludziom, którzy nie mieli możliwości odmówienia ich przyjęcia. Zdaniem Trybunału dostatecznym uzasadnieniem dla ograniczenia wolności słowa jest korzystanie z tej wolności przez jednostkę w sposób nieodpowie-

¹⁵ Zob. K. Warecka, *Mowa nienawiści to nie wolność wyrażania opinii. Omówienie orzecznictwa ETPC na podstawie art. 10 Konwencji o prawach człowieka*, LEX/el 2019.

¹⁶ Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Wielka Izba, z dnia 16 czerwca 2016 r. skarga 64569/09 *Delfi przeciwko Estonii*, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155105> [dostęp: 20.03.2023], LEX nr 1730680.

¹⁷ Wyrok ETPCz z dnia 6 lipca 2006 r. w sprawie *Erbakan v. Turkey*, skarga nr 59405/00, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76232> [dostęp: 20.03.2023]. Zob. w kwestii orzecznictwa art. 17 I.C. Kamiński, *Kilka uwag o art. 17 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Głos w dyskusji*, [w:] R. Wieruszewski, M. Wyrzykowski, A. Bodnar, A. Gliszczyńska-Grabias, *Mowa nienawiści a wolność słowa...*, s. 179.

działny, a więc obrażanie, ośmieszanie czy formułowanie treści rasistowskich. Wskazał także, że istnienie regulacji prawnej umożliwiającej karanie za szerzenie nienawiści wobec osób o innej orientacji seksualnej stanowi dopuszczalną i proporcjonalną ingerencję w prawo do wolności słowa. Zdaniem Trybunału, skazanie nie naruszało art. 10 EKPCz, ponieważ ingerencja w prawo do wolności wyrażania opinii została dostatecznie uzasadniona przez władze szwedzkie jaką niezbędną w społeczeństwie demokratycznym¹⁸.

4. Mowa nienawiści a problem holokaustu, antysemityzmu i antyislamizmu

Rozpoznając sprawę *Garaudy v. Francji*, Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdził, że negowanie holokaustu i zaprzeczanie dokonanych podczas II wojny światowej zbrodniom przeciwko ludzkości jest poważną formą dyskryminacji rasowej narodu żydowskiego i nie może być traktowane jako prowadzenie badań historycznych, gdyż motywowane jest nienawiścią i stanowi zakłamywanie historii, a więc nie korzysta z ochrony przewidzianej w art. 10 EKPCz¹⁹. Za prawdziwy cel wypowiedzi Trybunał uznał rehabilitowany narodowego socjalizmu i oskarżanie samych ofiar o fałszowanie historii. Takie czyny uznał za niezgodne z podstawowymi wartościami, które stara się krzewić Konwencja, wobec czego ETPCz zastosował art. 17 EKPCz uznając, że skarżący nie może się powoływać na treść art. 10 EKPCz²⁰.

Rozpoznając sprawę skazania komika zaangażowanego w działalność polityczną, *Dieudonné M'Ala M'Ala* za udział groteskowym przedstawieniu, które zdaniem ETPCz sądy francuskie słusznie uznały za demonstracje nienawiści i antysemityzmu zaprzeczające Holokaustowi stwierdzono, że oczywisty przejaw nienawiści i antysemityzmu, ukryte pod postacią produkcji artystycznej jest tak samo niebezpieczny jak otwarty atak i nie zasługuje tym samym na ochronę na podstawie art. 10 EKPCz. Dlatego też, zgodnie z art. 17 EKPCz skarga musiała zo-

---

¹⁸ Wyrok ETPCz z dnia 9 lutego 2012 r. w sprawie *Vejdeland i inni przeciwko Szwecji*, skarga nr 1813/07, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109046> [dostęp: 20.03.2023].

¹⁹ Decyzja o uznanie skargi za niedopuszczalną, skarga nr 65831/01 *Garaudy przeciwko Francji*, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-44357> [dostęp: 20.03.2023].

²⁰ Podobne stanowisko zajęła Europejska Komisja Praw Człowieka w decyzjach: *Honsik v. Austrii*, z dnia 18 października 1995 r. skarga nr 25062/94; *Marais v. Francji*, z 24 czerwca 1996 r. skarga nr 31159/96 – odnoszących się do zaprzeczania ludobójstwu popełnionemu w komorach gazowych na terenie obozów koncentracyjnych w okresie narodowego socjalizmu. Przypomnieć należy, że Europejska Komisja Praw Człowieka funkcjonowała w Strasburgu w okresie od 1954 r. do października 1999 r., nadzorując przestrzeganie przez państwa obowiązków wynikających z EKPCz. Byt Komisji został zakończony, gdy Europejski Trybunał Praw Człowieka stał się stałą instytucją w dniu 1 listopada 1998 r.

stać odrzucona²¹. W treści i decyzji nie użyto określenia „mowa nienawiści”, natomiast spektakl, który stał się przedmiotem odpowiedzialności komika określano jako „demonstrację nienawiści”.

Rozpoznając sprawę Fouada Belkacem, przywódcy i rzecznika organizacji „Sharia4Belgium” (rozwiązanej w 2012 r.) skazanego z racji nawoływania do dyskryminacji, nienawiści i przemocy, w uwagach poczynionych w serwisie internetowym Youtube, dotyczących grup niemuzułmańskich, Trybunał uznał jego skargę za niedopuszczalną która winna być odrzucona jako niezgodna *rationa materiae* z postanowieniami Konwencji. Stwierdził, że na mocy art. 17 EKPCz skarżący nie może skorzystać z ochrony art. 10 EKPCz. W treści orzeczenia Trybunał stwierdził, że obrona szariatu i nawoływanie do przemocy w celu jego ustanowienia może zostać uznana za „mowę nienawiści”, a każde z państw ma prawo sprzeciwiać się ruchom politycznym, opartym na religijnym fundamentalizmie²².

Rozpoznając sprawę dotyczącą wypowiedzi Le Pena v. Francji, dotyczącą jego wypowiedzi, w której stwierdził m.in., że „w dniu, w którym we Francji będzie już nie 5 mln a 25 mln muzułmanów, to oni zaczną rządzić krajem”. Trybunał zauważył, że ta wypowiedź została złożona w ramach debaty dotyczące problematyki związanej z osiedlaniem się i integracją imigrantów w krajach, które ich przyjęły. Jednak komentarzy skarżącego przedstawiały społeczność islamska jako całość w niekorzystnym świetle, mogących wywołać potrzebę odrzucenia i wrogości. Trybunał uznał, że Le Pen nastawiał Francuzów przeciwko społeczności, której przekonania religijne zostały wyraźnie wskazane, a której szybki wzrost został przedstawiony jako ukryte zagrożenie dla godności i bezpieczeństwa narodu francuskiego. Zdaniem Trybunału, skarga zarzucająca naruszenie art. 10 EKPCz była niedopuszczalna, a ingerencja w prawa skarżącego do wyrażania opinii okazała się niezbędna w społeczeństwie demokratycznym²³.

---

²¹ Decyzja ETPCz z dnia 20 października 2015 r. w sprawie Dieudonné M'Bala M'Bala v. Francji, skarga nr 25239/13, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-208673> [dostęp: 13.11.2024].

²² Decyzja ETPCz z dnia 27 czerwca 2017 r. w sprawie Fouad Belkacem v. Belgii, skarga nr 34367/14, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-175941> [dostęp: 13.11.2024].

²³ Decyzja ETPCz z dnia 20 kwietnia 2010 r. w sprawie Jean-Marie Le Pen v. Francji, skarga nr 18788/09, 20 kwietnia 2010 r. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98489> [dostęp: 13.11.2024]. Identyczne w treści stanowisko zajął ETPCz w wyroku ETPCz z dnia 10 lipca 2008 r. w sprawie Gilles Soulas v. Francji, skarga nr 15948/03, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-87370> [dostęp: 13.11.2024]. Sprawa dotyczyła książki „La colonisation de l'Europe. Discours vrai sur l'immigration et l'islam” Trybunał uznał, że nie doszło do naruszenia art. 10 EKPCz przez skazanie, uznając jednak w ślad za francuskimi sądami krajowymi, że terminy użyte w książce miały na celu wywołanie w czytelnikach poczucia odrzucenia i wrogości. Społeczność islamska ukazana została jako wróg, a tekst książki mógł skłonić czytelników do rozwiązań wskazywanych przez autora, a mianowicie rozpoczęcia wojny o charakterze etnicznym.

5. Próba wytyczania grani między mową nienawiści a obrazą

W sprawie Enric Stern Taulats i Jaume Roura Capellera v. Hiszpanii ETPCz uznał, wbrew stanowisku Trybunału Konstytucyjnego Hiszpanii, że odwrócenie wielkowymiarowej fotografii panującego króla „do góry nogami” i spalenie tego zdjęcia na placu nie przekroczyło granic wolności wyrażania opinii i nie weszło w zakres mowy nienawiści²⁴. Za wyraz mowy nienawiści ETPCz uznał udostępnienie rasistowskich treści innej osobie na koncie internetowym znajomego, przyznając, że treści te mogą być postrzegane jako bezpośrednie lub pośrednie nawoływanie do przemocy nienawiści lub nietolerancji²⁵. Przy tej okazji w treści orzeczenia wskazano, że cechą mowy nienawiści jest to, iż towarzyszy jej zamiar podżegania lub można racjonalnie oczekiwać, iż przyniesie skutek w postaci podżeganie innych osób do popełnienia czynu z udziałem przemocy, zastraszania, wrogości lub dyskryminacji osób, w której jest wymierzona. Wskazano, że element podżegania pociąga za sobą istnienie wyraźnego zamiaru spowodowania czynów z udziałem przemocy, zastraszania, wrogości lub dyskryminacji bądź bezpośredniego ryzyka zaistnienia takich czynów jako konsekwencji zastosowania konkretnej „mowy nienawiści”. Podkreślono, że ryzyko szkody wynikające z treści i komunikacji internetowej w sferze wykonywania i poszanowania praw i wolności podstawowych może być wyższe niż wynikające z wypowiedzi prasowych, jako że „mowa bezprawna”, w tym „mowa nienawiści” i podżeganie do przemocy może zostać rozpowszechniane jak nigdy wcześniej na cały świat, a także może pozostać na stałe dostępne online.

Trybunał zauważył, że publiczne wypowiedzi mogą mieć na celu negatywną stereotypizację mniejszościowych grup etnicznych i jako takie mogą być postrzegane jako oddziaływanie na życie prywatne poszczególnych członków takiej grupy. Podkreślił, że wypowiedzi w sprawach zainteresowania publicznego co do zasady uprawnione są do wysokiej ochrony na podstawie art. 10 EKPCz, jednak wśród nich takie wypowiedzi, które wspierają lub uzasadniają przemoc, nienawiść, ksenofobię lub inne formy nietolerancji nie mogą na nią liczyć/ W tej sytuacji za zasadne uznał nałożenie nawet poważnych sankcji prawno-karnych na dziennikarzy lub polityków w przypadkach mowy nienawiści lub podżeganie do przemocy. Krytycznie ETPCz ocenił stanowisko bułgarskich sądów krajowych które uznając żywiołowy charakter wypowiedzi pod adresem bułgarskich Romów jako grupy umniejszyły potencjał stygmatyzujący takich przekazów, wzbudzające nienawiść i uprzedzenia do nich. Stwierdzono, że sądy krajowe postrze-

²⁴ Wyrok ETPCz z dnia 13 marca 2018 r. w sprawie Enric Stern Taulats i Jaume Roura Capellera v. Hiszpanii, skarga nr 51168/15 i 51186/15, 13 marca 2018 r., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-181719> [dostęp: 13.11.2024].

²⁵ Wyrok ETPCz z dnia 11 maja 2021 r. w sprawie Roman Olegovich Kilin v. Rosji, skarga nr 10271/12, 11 maja 2021 r., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-209864> [dostęp: 13.11.2024].

gały wypowiedzi pod adresem Romów i jako element uprawnionej debaty w kwestiach zainteresowania publicznego, ignorując fakt, że wyrażenie opinii może jednocześnie promować lub usprawiedliwiać nienawiść i nietolerancję wobec niektórych grup etnicznych²⁶.

6. Kwestie seksualne i życie prywatne

W niezmiernie ważnej sprawie *Association ACCEPT i inni v. Rumunii* odnoszącego się do poszanowania życia prywatnego i dyskryminacji ze względu na orientację seksualną, Trybunał podkreślił, że nie każdy przejaw mowy nienawiści jako taki musi pociągać za sobą ściganie karne i sankcje karne. Wypowiedzi, które sprowadzają się do mowy nienawiści i podżeganie do przemocy będące tym samym na pierwszy rzut oka nielegalne mogą co do zasady wymagać od państwa powzięcia określonych środków. Podżeganie do nienawiści niekoniecznie przy tym sprowadza się do wezwania do dokonania czynów z wykorzystaniem przemocy lub innych czynów zagrożonych karą. Jednak obrażanie, wyśmiewanie lub obmawianie określonej grupy ludności mogą stanowić wystarczający powód dla zwalczania przez władzę mowy nienawiści przejawiającej się w formach nie odpowiedzialnego korzystania z wolności wypowiedzi. Zauważono, że brak działania ze strony organów ścigania w sprawach o przestępstwa popełnione z motywacji dyskryminacyjnej przy użyciu mowy nienawiści może prowadzić do przyzwolenia na jej stosowanie²⁷.

ETPCz wskazywał, że wypowiedzi, które mają na celu głoszenie, wznecanie lub uzasadnianie nienawiści, opierającej się na nietolerancji, także religijnej, nie korzystają z ochrony art. 10 EKPCz. Zauważał przy tym, że grupa religijna musi tolerować kwestionowanie przez inne osoby jej przekonań, a nawet rozpo-

²⁶ Wyrok ETPCz z dnia 4 marca 2021 r. w sprawie *Kremena Goshova Budinova i Vasil Stoyanov Chaprazov v. Bułgarii*, skarga nr 12567/13, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207928> [dostęp: 13.11.2024]. Podobne stanowisko zajął ETPCz w wyroku ETPCz z dnia 4 marca 2021 r. w sprawie *Gabriela Aron Behar i Katrin Borisova Gutman v. Bułgarii*, skarga nr 29335/13, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207929> [dostęp: 13.11.2024]. W wyroku wskazano, że narracja antysemicka nie jest uprawniona do ochrony z art. 10 EKPCz, ewentualnie może korzystać z bardzo ograniczonej ochrony związku z treścią art. 17 EKPCz. Zauważono też, że wypowiedzi będące przedmiotem rozpoznania dążyły do demonizacji Żydów oraz wywoływania w stosunku do nich uprzedzeń i nienawiści powtarzając znane od dawna narrację antysemickie, zaprzeczające Holocaustowi.

²⁷ Wyrok ETPCz z dnia 1 czerwca 2021 r. w sprawie *Association ACCEPT i inni v. Rumunii*, skarga nr 19237/16, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-210362> [dostęp: 13.11.2024]. Identyczne stanowisko ETPCz zajął w wyroku ETPCz z dnia 14 kwietnia 2021 r. w sprawie *Pavla Sabalić v. Chorwacji*, skarga nr 50231/13, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207360> [dostęp: 13.11.2024]. Podkreślono wówczas, że obojętność władz na dyskryminacyjne i poniżające wypowiedzi nie uwzględniające homofobicznych motywów może prowadzić do przyzwolenia na stosowanie mowy nienawiści.

wszechnianie doktryny wrogich jej wyznaniu tak długo, jak długo wypowiedzi takie nie stanowią podleganie do nienawiści albo nietolerancji religijnej²⁸. Trybunał uznał, że wypowiedzi funkcjonariuszy policji pod adresem osób, które znalazły się w siedzibie organizacji pozarządowej i użycie wobec nich słów „chorzy ludzie”, „zбочeńcy”, „lesby”, miało charakter mowy nienawiści. Podkreśli także, że całość zachowanie funkcjonariuszy policji wynikała z homofobicznej i transfobicznej nienawiści wzbudzając uczucie lęku, niepokoju i zagrożenia oraz naruszając godność ludzką²⁹. Za mowę nienawiści uznał ETPCz określenie lekarzy mianem „lekarzy aborcyjnych”, sugerując ich związek ze zbrodniami popełnionymi przez nazistów w czasie Holocaustu w ulotce antyaborcyjnej³⁰.

Za kontrowersyjny można uznać wyrok Wielkiej Izby z 15 października 2015 r., w którym sądy szwajcarskie skazały tureckiego polityka za publiczną wypowiedź w Szwajcarii, w której wyraził on pogląd, że masowe deportacje i masakry których ofiarami była ludność Ormiańska Imperium Osmańskim w 1915 r. i w kolejnych latach nie były ludobójstwem. Trybunał rozpoznając skargę skazanego podnoszącego, że orzeczona kara stanowiła naruszenia jego prawa do wolności wyrażania opinii stwierdził, że wypowiedzi skarżącego dotyczyły interesu publicznego i nie stanowiły wezwania do nienawiści, ani nietolerancji. Nie zostały też złożone w kontekście zwiększonych napięć, nie zawierały szczególnych podtekstów historycznych w Szwajcarii. Wypowiedzi tych nie można było uznać za naruszających godność członków diaspory ormiańskiej w stopniu wymagającym reakcji karnej w Szwajcarii. Na Szwajcarii nie ciążył też międzynarodowy obowiązek represjonowania tego rodzaju wypowiedzi. Szwajcarskie sądy skazują skarżącego uznały, że wyraził pogląd, który różni się od poglądów przyjętych

²⁸ Wyrok ETPCz z dnia 15 września 2022 r. w sprawie *Dorota Rabczewska v. Polsce*, skarga nr 8257/13, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-219102> [dostęp: 13.11.2024]. ETPCz Stwierdził, że sądy krajowe nie wykazały, aby ingerencja z ich strony była konieczna z racji obowiązków państwa zawartych w treści art. 9 EKPCz w celu zapewnienia pokojowego współistnienia religijnych i niereligijnych grup. Bardzo mocno podkreślił, że wypowiedź, będąca przedmiotem oceny z punktu widzenia prawa karnego, nie sprowadzała się do nieuzasadnionego lub obraźliwego ataku na przedmiot kultu, który mógłby wzbudzić nietolerancję religijną lub na ruszyć ducha tolerancji. Zdaniem Trybunału organy krajowe nie przedstawiły wystarczających powodów mogących uzasadnić ingerencję w wolność wyrażania opinii, co prowadzi do wniosku, że doszło do naruszenia art. 10 EKPCz.

²⁹ Wyrok ETPCz z dnia 8 października 2020 r. w sprawie *Ekaterine Aghdgomelashvili i Tinatin Japaridze v. Gruzji*, skarga 7224/11, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-204815> [dostęp: 13.11.2024]. Identyczne stanowisko zajęł ETPCz w wyroku ETPCz z dnia 12 maja 2015 r. w sprawie *Identoba i inni v. Gruzji*, skarga nr 73235/12, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154400> [dostęp: 13.11.2024]. Za mowę nienawiści uznano wówczas użycie słów „pedał”, „zбочeńcy”.

³⁰ Wyrok ETPCz z dnia 26 listopada 2015 r. w sprawie *Klaus Günter Annen v. Niemcom*, skarga nr 3690/10, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158880> [dostęp: 13.11.2024].

w Szwajcarii. Skazanie Trybunał uznał za ingerencję w prawo skarżącego do wolności wyrażania opinii³¹.

7. Sprawy etniczne i narodowościowe

Rozpoznając sprawę Vladimira Leonidovicha Atamanchuka, publicysty lokalnej gazety „Sochi–Drugoy Vzgljad” oraz lokalnego lidera Demokratycznej Partii Rosji, który w artykule opublikowanym 1 marca 2008 r. w „Lazarevskaya Panorama” stwierdził, że etniczni Rosjanie zostali zepchnięci do roli służących grupom etnicznym, które stworzyły sobie „republiki”. Nie-Rosjanie z racji swoich cech etnicznych zajmują się działalnością przestępczą, pasą owce lub kozy i modlą się do swojego Boga. Na swoich zamkniętych spotkaniach rozmawiają tylko we własnym języku, których 99% Rosjan nie rozumie. Dalej zarzucił im, że zaczną palić, mordować, gwałcić, rabować, zniewalać, zgodnie ze swoimi barbarzyńskimi ideami. W efekcie niszczą kraj. Za te wypowiedzi ich autor został skazany na grzywnę i zakaz prowadzenia działalności dziennikarskiej lub wydawniczej przez sądy rosyjskie, które uznały, że dopuścił się czynów, używając mowy nienawiści. ETPCz podzielił stanowisko sądów rosyjskich, że sformułowania skarżącego odczytać należy budzące niskie emocje i zakorzenione uprzedzenia w stosunku do miejscowej ludności pochodzenia nierosyjskiego. Dokonując analizy lingwistycznej, stwierdzono, że użyto sformułowań, które można określić mianem w cudzym słowie mowy nienawiści lub agresywnego języka kreującego wizerunek wroga użyto wyrażen które byłyby obraźliwe dla jakiegokolwiek grupy etnicznej chociaż nie wymieniono konkretnie żadnej. Niemniej, z kontekstu wynikało jasno, że miał na myśli zasadniczo niestowiańskie grupy etniczne Azji Środkowej, Północnego Kaukazu i Zakaukazia. Sformułowania te mogły zostać odebrane jako nakłaniające czytelników do odczuwania nienawiści wrogości, aczkolwiek tekst nie zawierał sformułowań nawołujących do stosowania przemocy. Zdaniem Trybunału, użyte sformułowania miałyby obrażać, szokować i przeszkadzać. W orzeczeniu nie dopatrzono się naruszenia przez sądy rosyjskie art. 10 EKPCz, nie uznano jednak także, aby w grę mogły wchodzić okoliczności wskazane w art. 17 EKPCz, przemawiające za odrzuceniem skargi³².

³¹ Wyrok ETPCz z dnia 15 października 2015 r. w sprawie Doğu Perinçek v. Szwajcarii, skarga nr 27510/08, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158235> [dostęp: 13.11.2024].

³² Wyrok ETPCz z dnia 12 października 2020 r. w sprawie Vladimir Leonidovich Atamanchuk v. Rosji, skarga nr 4493/11, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-200839> [dostęp: 13.11.2024]. W kontekście innych spraw, zastanawiać musi stosunkowo łagodne, miejscami nawet tłumaczące motywy skarżącego, wywody ETPCz. Trybunał nie zdobył się na jednoznaczne wskazanie, że użycie kwestionowanych sformułowań przez skarżącego było niedopuszczalne, chociaż ich jątrząca treść wręcz rzuca się w oczy. Podkreślić przy tym należy, że wyrok nie zapadł jednogłośnie.

Probleatów narodowościowych dotyczyła także sprawa Danutė Balsytė-Lideikienė właścicielki spółki wydawniczej która opublikowała „Kalendarz litewski” (Lietuvio kalendorius) na 2000 r., w którym wielokrotnie określono Żydów jako sprawców zbrodni wojennych i ludobójstwa odniesieniu do Litwinów. Podobne zarzuty sformułowano wobec Polaków, będących żołnierzami Armii Krajowej zarzucając im dokonanie czystek etnicznych. W treści przekaz nawoływał do nienawiści wobec Polaków i Żydów. Siedzenia te Trybunał oparł na opiniach biegłych z zakresu nauk politycznych, których zdaniem publikacja nawoływała do nienawiści na tle etnicznym. Sądy litewskie zgodziły się z wnioskami biegłych, że zawarte w Kalendarzu wypowiedzi mają charakter stronnicy i jednostronny, a obraz stosunków między różnymi narodami sprzyja nienawiści narodowej oraz utrudnia konsolidację społeczeństwa obywatelskiego. Biegli uznali, że wypowiedzi zawarte w publikacji mieszczą się w obszarze ideologii skrajnego nacjonalizmu propagując nienawiść narodową, ksenofobię i zgłaszają roszczenia terytorialne. Skarżące sądy litewskie wymierzyły naganę administracyjną orzekając konfiskatę egzemplarzy Kalendarza, które nie zostały sprzedane. Trybunał uznał, że zarzuty skarżące sprowadzające się do naruszenia jej prawa do wolności opinii są niezasadne a władze litewskie w orzeczeniu nie naruszyły art. 10 EKPCz. Tym samym uznał, że ingerencja w prawo skarżące do wolności opinii słusznie została uznana za niezbędną w społeczeństwie demokratycznym³³.

ETPCz zauważył, że obawa przed używaniem mowy nienawiści musi być oparta na konkretnych przesłankach. Nie może więc być stosowana wówczas, gdy nic nie przemawia za tym, że mowa nienawiści będzie mogła zostać użyta. Założenie, że dziennikarz posłuży się mową nienawiści i oparcie na takiej głoś słownej przesłance zakazu publikacji wydań codziennych gazety godzi w dziennikarską wolność wyrażania opinii³⁴.

Zakończenie

W doktrynie podkreśla się, że zakwalifikowanie jakiejś wypowiedzi jako mowy nienawiści ma niezwykle konsekwencje, gdyż podniesione w takiej wypowiedzi wątki i konteksty tracą swoje dotychczasowe znaczenie i stają się swoi-

³³ Wyrok ETPCz z dnia 4 lutego 2009 r. w sprawie Danutė Balsytė-Lideikienė v. Litwie, skarga nr 72596/01, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89307> [dostęp: 13.11.2024]. Zauważyć należy, że ETPCz dopatrył się naruszenia art. 6 EKPCz podkreślając, że konfiskata mienia zastosowana wobec skarżącej, jest środkiem poważnym, gdyż nie nałożono na nią grzywny, a jedynie naganę.

³⁴ Wyrok ETPCz z dnia 12 marca 2019 r. w sprawie Ali Gürbüz v. Turcji, skarga nr 52497/08, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-191941> [dostęp: 13.11.2024].

stymi okolicznościami obciążającymi³⁵. Wskazuje się także, że mowa nienawiści w judykatach ETPCz stała się nową kategorią, służącą do analizy i oceny czy doszło do naruszenia standardu chroniącego wolność wypowiedzi³⁶. Zauważa się także, że wypowiedzi kwalifikowane jako mowa nienawiści częściej mają charakter opinii niż stwierdzeń, co zmuszało ETPCz wielokrotnie do sprawdzania czy istniały dostateczne podstawy faktyczne takiej wypowiedzi, czy też były one przejawem osobistej niechęci lub formułowano je z zamiarem obrażenia adwersarza.

Bibliografia

Literatura

- Bartosze R., *O wolności wypowiedzi*, [w:] M. Magowska (red.), *Media, władza, prawa*, Kraków 2005.
- Bourdieu P., *Rozum praktyczny. O teorii działania*, Kraków 2009.
- Cieply F., *Penalizacja mowy nienawiści, kontekst polityczny i normatywny*, [w:] G. Blicharz, M. Delijewski (red.), *Wolność słowa. Współczesne wyznana w perspektywie prawnoporównawczej*, Warszawa 2019.
- Gozdowski K., *Próba oceny karnoprawnych regulacji zwalczania mowy nienawiści w Polsce*, „*Studia Administracji i Bezpieczeństwa*” 2019, nr 6, s. 94–101.
- Kamiński I.C., *Kilka uwag o art. 17 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Głos w dyskusji*, [w:] A. Bodnar, A. Gliszczyńska-Grabias, R. Wieruszewski, M. Wyrzykowski (red.), *Mowa nienawiści a wolność słowa. Aspekty prawne i społeczne*, Warszawa 2010.
- Kamiński I.C., *Mowa nienawiści – pojęcie i jego zakres*, [w:] J. Taczowska-Olszewska (red.), *Prawna kwalifikacja mowy nienawiści. Krajowe i europejskie uwarunkowania nadużycia wolności wypowiedzi*, Warszawa 2024.
- Kowalski S., Tulli M., *Zamiast procesu. Raport o mowie nienawiści*, Warszawa 2003.
- MacKinnon C., *Difference and Dominance: On Sex Discrimination*, [w:] *Feminism Unmodified, Discourses on Life and Law*, Cambridge Mass 1987.
- Płatek M., *Mowa nienawiści – przesłanki depenalizacji*, [w:] A. Bodnar, A. Gliszczyńska-Grabias, R. Wieruszewski, M. Wyrzykowski (red.), *Mowa nienawiści a wolność słowa. Aspekty prawne i społeczne*, Warszawa 2010.

---

³⁵ I.C. Kamiński, *Mowa nienawiści – pojęcie i jego zakres*, w: J. Taczowska-Olszewska (red.), „Prawna kwalifikacja mowy nienawiści. Krajowe i europejskie uwarunkowania nadużycia wolności wypowiedzi”, Warszawa 2024, s. 113-114

³⁶ I.C. Kamiński, *Mowa nienawiści...*, s. 113

Sobczak J., Kakareko K., *Przeciwdziałanie mowie nienawiści w międzynarodowych aktach normatywnych*, [w:] J. Taczowska-Olszewska (red.), *Prawna kwalifikacja mowy nienawiści. Krajowe i europejskie uwarunkowania nadzicia wolności wypowiedzi*, Warszawa 2024.

Warecka K., *Mowa nienawiści to nie wolność wyrażania opinii. Omówienie orzecznictwa ETPC na podstawie art. 10 Konwencji o prawach człowieka*, LEX/el 2019.

Orzecznictwo

Decyzja Europejskiej Komisji Praw Człowieka z dnia 18 października 1995 r. w sprawie Honsik v. Austrii skarga nr 25062/94.

Decyzja Europejskiej Komisji Praw Człowieka z dnia 24 czerwca 1996 r. w sprawie Marais v. Francji, skarga nr 31159/96.

Decyzja ETPCz z dnia 20 kwietnia 2010 r. w sprawie Jean-Marie Le Pen v. Francji, skarga nr 18788/09, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98489> [dostęp: 13.11.2024].

Decyzja ETPCz z dnia 20 października 2015 r. w sprawie Dieudonné M'Bala M'Bala v. Francji, skarga nr 25239/13, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-208673> [dostęp: 13.11.2024].

Decyzja ETPCz z dnia 24 listopada 2015 r. w sprawie Włodzimierz Kucharczyk v. Polsce, skarga nr 72966/13, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159572> [dostęp: 13.11.2024].

Decyzja ETPCz z dnia 7 lutego 2017 r. w sprawie Rolf Anders Daniel Pihl v. Szwecji, skarga nr 74742/14, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172145> [dostęp: 13.11.2024].

Decyzja ETPCz z dnia 27 czerwca 2017 r. w sprawie Fouad Belkacem v. Belgii, skarga nr 34367/14, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-175941> [dostęp: 13.11.2024].

Wyrok ETPCz z dnia 23 września 1994 r. w sprawie Jersild v. Danii, skarga nr 15890/89.

Wyrok ETPCz z dnia 4 grudnia 2003 r. w sprawie Gündüz v. Turkey, skarga nr 35071/97, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61522> [dostęp: 20.03.2023].

Wyrok ETPCz z dnia 13 stycznia 2006 r. w sprawie Dion Ross Bremner v. Turcji, skarga nr 37428/06, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158077> [dostęp: 13.11.2024].

Wyrok ETPCz z dnia 6 lipca 2006 r. w sprawie Erbakan v. Turkey, skarga nr 59405/00, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76232> [dostęp: 20.03.2023].

Wyrok ETPCz z dnia 10 lipca 2008 r. w sprawie Gilles Soulas v. Francji, skarga nr 15948/03, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-87370> [dostęp: 13.11.2024].

- Wyrok ETPCz z dnia 4 lutego 2009 r. w sprawie Danutė Balsytė-Lideikienė v. Litwie, skarga nr 72596/01, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89307> [dostęp: 13.11.2024].
- Wyrok ETPCz z dnia 9 lutego 2012 r. w sprawie Vejdeland i inni przeciwko Szwecji, skarga nr 1813/07, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109046> [dostęp: 20.03.2023].
- Wyrok ETPCz z dnia 12 maja 2015 r. w sprawie Identoba i inni v. Gruzji, skarga nr 73235/12, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154400> [dostęp: 13.11.2024].
- Wyrok ETPCz z dnia 16 czerwca 2015 r. w sprawie Delfi AS v. Estonii, skarga nr 64569/09, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155105> [dostęp: 13.11.2024].
- Wyrok ETPCz z dnia 15 października 2015 r. w sprawie Doğu Perinçek v. Szwajcarii, skarga nr 27510/08, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158235> [dostęp: 13.11.2024].
- Wyrok ETPCz z dnia 26 listopada 2015 r. w sprawie Klaus Günter Annen v. Niemcom, skarga nr 3690/10, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158880> [dostęp: 13.11.2024].
- Wyrok ETPCz z dnia 2 lutego 2016 r. w sprawie Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete i Index.hu Zrt v. Węgrom, skarga nr 22947/13, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-160314> [dostęp: 13.11.2024].
- Wyrok ETPCz z dnia 16 czerwca 2016 r. Delfi przeciwko Estonii, skarga 64569/09.
- Wyrok ETPCz z dnia 17 stycznia 2017 r. w sprawie Alfréd Király i Norbert Dömötör v. Węgrom, skarga nr 10851/13, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-170391> [dostęp: 13.11.2024].
- Wyrok ETPCz z dnia 13 marca 2018 r. w sprawie Enric Stern Taulats i Jaume Roura Capellera v. Hiszpanii, skarga nr 51168/15 i 51186/15, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-181719> [dostęp: 13.11.2024].
- Wyrok ETPCz z dnia 12 marca 2019 r. w sprawie Ali Gürbüz v. Turcji, skarga nr 52497/08, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-191941> [dostęp: 13.11.2024].
- Wyrok ETPCz z dnia 19 marca 2019 r. w sprawie Mona Høiness v. Norwegii, skarga nr 43624/14, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-191740> [dostęp: 13.11.2024].
- Wyrok ETPCz z dnia 12 maja 2020 r. w sprawie Carl Jóhann Lillíendahl v. Islandia, Izba (Sekcja II), skarga nr 29297/18, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-203199> [dostęp: 13.11.2024].
- Wyrok ETPCz z dnia 8 października 2020 r. w sprawie Ekaterine Aghdghomelashvili i Tinatin Japaridze v. Gruzji, skarga 7224/11, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-204815> [dostęp: 13.11.2024].

- Wyrok ETPCz z dnia 12 października 2020 r. w sprawie Vladimir Leonidovich Atamanchuk v. Rosji, skarga nr 4493/11, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-200839> [dostęp: 13.11.2024].
- Wyrok ETPCz z dnia 4 marca 2021 r. w sprawie Gabriela Aron Behar i Katrin Borisova Gutman v. Bułgarii, skarga nr 29335/13, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207929> [dostęp: 13.11.2024].
- Wyrok ETPCz z dnia 4 marca 2021 r. w sprawie Kremena Goshova Budinova i Vasil Stoyanov Chaprazov v. Bułgarii, skarga nr 12567/13, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207928> [dostęp: 13.11.2024].
- Wyrok ETPCz z dnia 14 kwietnia 2021 r. w sprawie Pavla Sabalić v. Chorwacji, skarga nr 50231/13, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207360> [dostęp: 13.11.2024].
- Wyrok ETPCz z dnia 11 maja 2021 r. w sprawie Roman Olegovich Kilin v. Rosji, skarga nr 10271/12, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-209864> [dostęp: 13.11.2024].
- Wyrok ETPCz z dnia 1 czerwca 2021 r. w sprawie Association ACCEPT i inni v. Rumunii, skarga nr 19237/16, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-210362> [dostęp: 13.11.2024].
- Wyrok ETPCz z dnia 7 grudnia 2021 r. w sprawie Standard Verlagsgesellschaft mbH v. Austrii, skarga nr 39378/15, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-213914> [dostęp: 13.11.2024].
- Wyrok ETPCz z dnia 17 maja 2022 r. w sprawie Armine Oganezova v. Armenia, skarga nr 71367/12 i 72961/12, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-217250> [dostęp: 13.11.2024].
- Wyrok ETPCz z dnia 15 września 2022 r. w sprawie Dorota Rabczewska v. Polsce, skarga nr 8257/13, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-219102> [dostęp: 13.11.2024].

Hate Speech in the Case Law of the European Court of Human Rights

Abstract

The concept of hate speech, which has been subjected to repeated analysis in the case law of the European Court of Human Rights (ECtHR), has never been defined in a manner that is entirely consistent with the nuances of its usage. In the Court's practice, the category of expression in question is employed for the purpose of analysing and assessing whether a violation of the standard protecting freedom of expression has occurred. Statements that are qualified as hate speech are more often in the nature of opinions than statements. This has forced the ECtHR to repeatedly examine whether there was a sufficient factual basis for such speech, or whether it was a manifestation of personal dislike or formulated with the intention of insulting adversaries. A variety of terms and expressions have been classified as hate speech. In examining the scope of freedom of expression, the content of these judgments sought to identify the limits of this freedom. It was

generally held that speech aimed at preaching, inciting, or justifying hatred could not be protected under Article 10 of the European Convention on Human Rights (ECHR).

Keywords: hate speech, European Court of Human Rights, freedom of expression, human rights.